

186913

X. KUR'AN SEMPOZYUMU

Kur'an ve Eğitim

12-13 Mayıs 2007 / Tokat

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	186913
Tas. No:	2007.100.6. KUR.3

Ankara 2008

Fecr Yayınları: 115

Dizgi – Mizanpaj: CİNAS

Kapak: CİNAS

Baskı, Cilt: KALKAN MATBAACILIK

Büyük Sanayi 1. Cd. 99/32 İskitler

Tel: 3419234-3421656 Ankara

1. Baskı: Ekim 2008

ISBN: 978-975-6004-52-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Rüzgarlı Cad. Rüzgarlı İşhanı No: 2 Kat: 5 Ulus/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89

Web: www.fcr.com.tr – e-mail: fcr@fcr.com.tr

KUR'AN ÖĞRETİMİNDE YENİ ANLAYIŞ VE YAKLAŞIMLAR

Prof. Dr. Nevzat AŞIKOĞLU*

GİRİŞ:

Kur'an öğretimi, geçmişte olduğu gibi bugün de bütün Müslüman toplumlar için din öğretiminin en önemli konusudur. Ülkemizde de örgün ve yaygın din eğitimi içerisinde Kur'an öğretimi önemli bir yere sahiptir.

Tebliğimizde, Kur'an öğretimi konusu dört boyutlu ele alınacaktır. Önce, Kur'an öğretiminin tarihi süreçte Müslümanlar için önemine kısaca temas edilecek; ikinci olarak, günümüzde örgün ve yaygın din eğitimi alanlarındaki Kur'an öğretimi, öğretim programları esas alınarak değerlendirilecektir. Üçüncü olarak, günümüzde Kur'an öğretimi ile ilgili kişisel değerlendirmeler orijinal metin öğretimi ve meal öğretimi olmak üzere iki boyutlu ele alınacak; sonuçta ise, Kur'an öğretim teknikleriyle ilgili yaklaşım ve öneriler sunulacaktır.

Burada belirtmek gerekir ki, tebliğde Kur'an öğretimi ile ilgili yapılacak değerlendirmelere dayanak olan programlar, DİB ve de MEB'inca hazırlanan ayrıca İlahiyat Fakültelerinde uygulanan öğretim programlarıdır.

1- TARİH BOYUNCA Kur'an ÖĞRETİMİNE KISA BAKIŞ

Kur'an öğretimi, her çağda müslümanlar için daima önemli olmuştur. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren İslam inancının ana kaynağı ve temel metni olan Kur'an, öğretimin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Çünkü Kur'an'ın metni, ibadet için önemli ve vazgeçilmez olduğu kadar, insanlığa sunduğu mesaj asırlarca müslümanların yaşayışlarını, kültürlerini şekillendirmiştir. Bu nedenle eğitim-öğretimin söz konusu olduğu her yerde Kur'an öğretimi de ayrı bir öneme sahip olmuştur.

* 1962 yılında Sivas'ta doğdu. 1984'te Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1992'de Almanya'daki Türk Çocuklarının Din Eğitimi konulu doktora tezini tamamladı. 1994'te docent, 2000 yılında profesör oldu. 2003-2006 yıllarında Sivas İlahiyat Fakültesi Dekanlığını yürüttü. Örgün ve yaygın din eğitimi, program geliştirme, kültürler arası eğitim alanlarında çalışmaları vardır. Halen Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İslam'ın ilk dönemlerinde Arap toplumu, yaşayışını, Kur'an'dan edindiği bilgi ışığında düzenlemeye çalışmış; sonraki asırlarda Arap olmayan milletler de, Kur'an'ın, hem orijinal metnini, hem de anlamını öğrenme çabası içerisinde olmuşlardır. Ayrıca Araplar dışında Müslüman olan her toplum, Kur'an'ı kendi diline çevirmiş ve anlamaya çalışmıştır.

Örnek olarak Türklerin müslüman olmasından sonra "*satır arası*" dediğimiz ilk Kur'an çevirileri yapılmıştır ve Kur'an mesajı topluma açıklanmaya çalışılmıştır. Yani Kur'an, yüzyıllar boyu hem metni, hem manasıyla öğrenilmeye gayret edilmiştir.

Tarihte görülen önemli bir çaba da, Kur'an'ın tümüyle ezberlenmesi, yani hafızlıktır. Bu, Kur'an'ın orijinal metninin öğretilmesinin, bütün Müslüman toplumlar için son derece önemli olduğunun önemli bir göstergesidir. İlk devirlerden beri Kur'an'ın ezberlenmesine önem verilmiş ve hafızlık kurumu oluşmuştur. Ancak Kur'an metninin özellikle ibadet için vazgeçilmez oluşu, zamanla özellikle Arap olmayan toplumlarda ve bizim toplumumuzda Kur'an öğretiminde sadece metni ezberlemeye dayalı bir anlayışın gelişmesine neden olmuştur. Kur'an metnini okumanın ibadet olduğu anlayışında etkisiyle orijinal metni ezberlemek ve belli bir okuyuş disiplini ile okumak, Kur'an'ın anlamıyla öğretiminin zamanla ihmal edilmesine ve sadece orijinal metni ezberlemenin Kur'an öğretiminde ana hedef olmasına yol açmıştır.

Burada Kur'an öğretimiyle ilgili çok detaylı tarihsel bilgi vermek yerine tebliğin amacına uygun olarak günümüzde Kur'an öğretimi üzerinde durmak istiyoruz.

2. GÜNÜMÜZDE KUR'AN ÖĞRETİMİ VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Günümüzde Türkiye'de Kur'an öğretimi Örgün ve Yaygın eğitim yoluyla sürdürülmektedir. Yaygın eğitim alanında DİB'na bağlı eğitim yapan Kur'an Kursları ve yaz aylarında yine DİB'inca sürdürülen bir öğretim faaliyeti olarak Yaz Kur'an Kursları bulunmaktadır. Örgün eğitimde ise, Kur'an öğretimi İmam Hatip Liselerinde ve İlahiyat Fakültelerinde yapılmaktadır.

Burada öğretim programlarını esas alarak kısaca bu öğretim kademele-
rindeki Kur'an öğretimine temas etmek yerinde olur.

2.1. Yaz Kur'an Kursları (Cami Kursları) Öğretim Programı:

Bilindiği üzere yaz aylarında yoğun bir şekilde DİB'in organizasyonu ile yaz Kur'an Kursları açılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığımız, uzmanların katkılarıyla genellikle camilerde sürdürülen yaz kursları için bir öğretim programı ve bir öğretici kılavuzunu hazırlamıştır. Hazırlanan programda öğ-

retim ilkeleri sıralanırken,¹ Kur'an öğretiminde, "Türkçe meal okuma alışkanlığı kazandırma ve meal okumanın önemini vurgulama" ilke olarak konulmuş olmakla beraber, ünite kazanımlarında yine orijinal metninin öğretimi vurgulanmış, okutulan metinlerin anlamlarının öğretiminden söz edilmemiştir. Yani programda orijinal metin öğretimiyle ilgili tecvid kuralları doğrultusunda öneriler yer almıştır. Ancak bir husus eksik kalmıştır. O da meal öğretiminin nasıl yapılacağı ile ilgili somut öneri ve teknik bilgidir. Burada belirtmek gerekir ki, yaz kursları için hazırlanan öğretici kılavuzu oldukça güzel ve detaylı hazırlanmıştır.² Ancak öğreticilerin hem program, hem kılavuz konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir aksi halde programdan istenilen verim alınmayabilir.

2.2. DİB. Kur'an Kursları Öğretim Programı:

Yaz kursları dışında DİB'na bağlı Kur'an Kurslarında isteğe bağlı eğitim yapılmakta, buraya her yaştan öğrenciler gelebilmektedir. Bu Kurslar için hazırlanan öğretim programının amaçları ve öğretim ilkeleri sıralanırken,³ orijinal metni güzel okuma yanında öğrencilerin meal okuma alışkanlığı kazanmalarına vurgu yapılmış, meali okunacak bazı sure ve ayetler verilmiştir. Ancak bu amaçlara nasıl ulaşılabileceği ve öğretim uygulamasının nasıl yapılacağı ile ilgili bilgiler programda yer almamıştır. Bu da öğreticiler açısından önemli bir zordur. Bu nedenle Kur'an Kursları öğreticileri, öğretim teknikleri açısından desteklenmek durumundadır.

2.3. İHL Kur'an-ı Kerim Dersi Programı:

Yürürlükte olan İHL programı dört sınıfta da Kur'an dersini öngörmektedir.⁴ Programın genel amaçlarında ve uygulama ilkelerinde, Kur'an'ın farklı bölümlerinden mealler okuyup, güncel değerler çıkarma öngörülmüştür. Her sınıfın programında meali verilecek ayetlere ve surelere yer verilmiştir. Ancak meallerin nasıl işleneceği ile ilgili teknikler ve güncel değerler çıkarmanın nasıl yapılacağı ile ilgili bilgi programda yer almamaktadır.

Bu programlar 1999 yılına ait olup, şu sıralarda yapılandırmacı program anlayışına göre yeniden düzenlenmektedir. Ünitelerle birlikte, öğretim hedeflenen öğrenci kazanımları ve öğretim etkinliklerinin neler olacağı ile ilgili bilgilerin de yer alacağı program çalışması yapılmaktadır. Bu çalışma son-

¹ DİB. Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programları, Ank. 2005, s.10

² Bkz. DİB. Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kılavuzu, Ank. 2006

³ DİB., Kur'an Kursları Öğretim Programı(Yüzünden Okuyanlar için) Ank. 2004, s.3-6

⁴ MEB, Din öğretimi Genel Müdürlüğü, İHL, Anadolu İHL, Yabancı Dil Ağırlıklı İHL Meslek Dersleri Öğretim Programı, Ank. 1999

landığında öğretmenlerimizin elin Kur'an öğretimi ile ilgili daha doyurucu bir programın geçeceği kanaatindeyiz.

2.4. İlahiyat Fakültelerinde Kur'an Öğretimi:

Bugün İlahiyat Fakültelerinde zorunlu olarak yürütülen Kur'an Öğretimi sadece 3 yarıyıl ile sınırlıdır. Kur'an okuma ve tecvid adı altında okutulan derslerde, Kur'an okunuşun öğretimi yanında bazı surelerin anlamlarının öğretimi de öngörülmüştür. Ancak öğreticiler, derslerde zaman darlığı nedeniyle meal öğretimine yer verilmediğini dile getirmektedirler. Fakülte programında; Kur'an'ın ana konuları, tefsir ve tercüme teknikleri adlarıyla diğer derslerin yer alması, Kur'an dersinin, orijinal metnin öğretimi ve ezberletilmesine hasredilmesi sonucunu doğurmuştur. Esas olarak özellikle İlahiyat Fakültelerinde Kur'an'ın mealini baştan sonra gözden geçirmeye imkân tanıyacak bir veya iki derse ihtiyaç bulunmaktadır. Bu olmadan öğrenciler yeterli Kur'an kültürünü alamamaktadırlar. Tefsir dersleri içerik olarak bu amacı gerçekleştirmekten uzaktır. Kur'an'ın ana konuları dersi ise, Kur'an'ın mealini bütünüyle gözden geçirme konusunda yetersiz kalmaktadır.

3. KUR'AN METNİNİN VE MEALİNİN ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER

3.1. Kur'an'ın Orijinal Metninin Öğretimi

İslam toplumlarında olduğu gibi bizim toplumumuzda da orijinal metnin öğretimi ile ilgili çeşitli teknikler geliştirilmiştir. Bu teknikler belli bir bilgi ve tecrübe birikimine dayanmaktadır ve değerlidirler. Öğrencileri tek tek veya topluca okutturmak, harf talimi yapmak, tecvid kurallarını uygulayarak göstermek ve uygulanmasını sağlamak bilinen tekniklerindedir. Bunun yanında yeni gelişen teknolojiyi kullanarak CD ve kasetlerden yararlanılmaktadır.

Günümüzde Kur'an okumayı, öğretme ve hafızlık konusunda yeni teknolojiyi kullanarak öğrenim süresini kısaltmaya şiddetle ihtiyaç vardır. Mesele hafızlık süresini bir yıla belki daha kısa süreye düşürmek için gayret etmek gerekmektedir. Bu konuda çeşitli denemelerin olduğunu bilinmektedir. Bu deneme ve teknikler yaygınlaştırılmalıdır.

Bunun yanında hafıza geliştirmeye yönelik yeni çalışmalar yapılmakta, eserler yayınlanmaktadır.⁵ Bu eserlerde, beyni çalıştırma, dikkati yoğunlaştırma ve ezberleme teknikleri üzerinde durulmaktadır. Kıraat ve hafızlıkla ilgilenenlerin bu eserlerden yararlanmaları kanaatindeyim.

⁵ Bkz. Roland R. Geiselhart, M. Zarbst; **Bellek Geliştirme** (çev. M. N. Sülaymangil), Evrim Yay., 2. Baskı, İst. 1998; Ziya Barañ, **Hafıza Gücünüzü Keşfedin**, 13. Baskı, Bilgivizyon Yay., İzmir 2004; Oğuz Saygın, **Hafıza Teknikleriyle Beyin Gücünü Geliştirme**, Hayat Yay., İst. 2006.

Kur'an'ın orijinal metninin öğretimiyle ilgili olarak araştırmacı ve öğreticiler tarafından çeşitli teknikler önerilmiştir.⁶ Bunlardan bazıları şu şekilde özetlenebilir:

- **Adım adım öğrenme:** Burada basitten karmaşığa doğru tedrici bir öğretim sözkonusudur.

- **Okuyucuyu Modelleme:** Öğreticinin okuyuş tarzını kavrama ve uygulamadır.

- **Tekrarla Kavrama:** Burada bilgileri tekrar ettirecek kavratma esastır. Tekrarlar bireysel veya toplu olabilir.

- **Tartışarak buldurma:** Tecvid kuralları uygulamaları gösterilerek okuyucunun ve dinleyenlerin uygulanan okuma kurallarını tesbit etmesidir.

- **Anlatarak öğretme (takrir):** Bazı anlaşılması güç noktaların teorik bilgi ile birlikte birden çok örnek üzerinde gösterilerek öğretici tarafından anlatılmasıdır.

- **Toplu Tekrar veya Grup Çalışması:** Metinlerin okuma kurallarına dikkat ederek toplu tekrarı demektir.

- **Bilinen Kelimelerden Hareketle Kur'an Öğretimi:** Günlük dilde kullanılan bazı kelimelerden hareketle Kur'an metninin öğretilmesi esasına dayanır.

3.2. Kur'an Mealinin Öğretimi

Kur'an'ın indirilişindeki ana hedef, öncelikle manasının anlaşılması ve ortaya koyduğu esaslara göre hayatın sürdürülmedir.

Nitekim, Kur'an'ın kendisi, manasının insan üzerindeki etkisine vurgu yaparak; müşriklerin, dinleyenlerin etkileneceği düşüncesiyle, Kur'an'ın dinlenip, anlaşılmasını engellemeye çalıştıklarını vurgulamaktadır.

Fussilet suresi 26'ncı ayette şöyle buyurulmaktadır: *"İnkârcılar dedilerki; Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, umulur ki üstün gelirsiniz."*⁷ Burada Kur'an'ı dinlemenin, onu anlamayı ve etkilenmeyi gerektirdiği vurgulanmaktadır.

Yine bir başka ayette: *"Rablerinden korkanların, bu kitabın etkisiyle tüyleri ürperir. Sonra hem bedenleri hem kalpleri Allah'ın zikrine ısınıp, yumu-*

⁶ Bkz.; Mehmet Adıgüzel, "Kur'an Öğretim Metodları ve Öğreticilik Vasıfları", *Ata.Ü. İ.F. Dergisi*, sayı 19, yıl 2003; Mehmet Yaşar, *Kur'an Öğretiminde Metin Anlam İlişkisi*, Basılmamış Dok Tezi A.Ü. Sos Bil Enst., Ank. 2006.

⁷ 41 Fussilet 26.

şar”⁸ denilerek Kur’an dinleyen insanın etkilendiği, ürperdiği ve kalbinin yumuşadığı belirtilmektedir. Bu da insanın dinlediğini anlamasıyla mümkün olabilir.

Günümüzde Kur’an öğretilmekte, ezberletilmekte ama öğrenenlerde olumlu yönde davranış değişikliği sınırlı kalmaktadır. Kanaatimce bunun önemli sebeplerden birisi, Kur’an’ın anlaşılmadan okunması ve öğrenilmesidir.

Gelişen günümüz şartlarında, Kur’an öğretimindeki hedeflerimizi ve yöntemlerimizi yeniden gözden geçirmek durumundayız. Öğreticiler, genç nesillere Kur’an’ı anlamıyla birlikte sunabilmenin yollarını denemek durumundadırlar. Çünkü toplumlar sürekli değişmekte, dini ihtiyaçlar çoğalmakta ve çeşitlenmektedir. Bugün artık gençler dışardan despot tavırlarla “*bunu yap, şunu yapma*” şeklindeki emir ve yasaklara karşı çıkmakta, öğrendiklerini sorgulamakta ve ne anlama geldiğini bilmek istemektedirler. Dini emir ve yasakları aynen ezberlemek ve anlamadan uygulamak yerine, onların, niçin emredildiğini veya yasaklandığını da anlamak istemektedirler. Bunu gerçekleştirmenin en pratik yolu Kur’an’ı anlamıyla birlikte öğretmektir. Bunu gerçekleştirmenin en pratik yolu Kur’an’ı anlamıyla birlikte öğretmektir.

Söz, Kur’an’ı anlamıyla birlikte öğrenmeye gelmişken, Kur’an öğretimi ile ilgili yapılmış bazı araştırmalardan birkaç çarpıcı sonucu dikkatinize sunmak istiyorum:

1992 yılında yapılan bir araştırmaya göre Kur’an Kursuna gelen öğrencilerin yaklaşık % 30’u, metnini öğrendikleri ayet dua veya surelerin hiçbirinin anlamını okumadıklarını belirtmiştir.⁹ Son yıllarda bu durum biraz değişmiş olmasına rağmen, durum istenen düzeye henüz ulaşmamıştır. 2004 yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre Kur’an kurslarında sure ve duaların anlamlarını öğrettiklerini söyleyen öğretmenlerin oranı % 60’ta kalmıştır.¹⁰

Tarafımdan yapılan bir araştırmada, 1995–1997 yıllarında hizmetiçi eğitim seminerlerine katılan öğretmenlere uygulanan bir anket sonucuna göre,¹¹ sure ve dua öğretiminde mana ve yorum üzerinde duran öğretmenlerin sayısı da oldukça sınırlı kalmıştır.

⁸ 39 Zümer 23

⁹ F. Bayraktar, **Eğitim Kurumu Olarak K. Kursları Üzerine Bir Araştırma**, İst. 1992, s. 54

¹⁰ A. Koç, **Kur’an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik**, Ank., 2005, s. 170.

¹¹ N. Aşıkoğlu, “**Günümüzde Kur’an ve Hadis Öğretimi Üzerine**”, **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu** 20-21 Kasım 1997, A.Ü Yayını, s. 175, 176.

Bu araştırmada, öğretmenlerden, *Sure ve duaların manası ve yorumu üzerinde duruyorum* diyenlerin oranları şöyledir:

İlköğretim öğretmenleri	Lise Öğretmenleri	İHL Öğretmenleri
% 17	%9,2.	%23,5.

Burada sadece metin ezberine dayalı klasik Kur'an öğretimi yöntemi zaman zaman bireyler üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebildiğini belirtmek için řu anda yetişkin olan bazı kişilerin çocukluktaki Kur'an öğrenimleri ve dini tecrübesiyle ilgili iki değerlendirmeyi dikkatlerinize sunmak istiyorum.¹²

Birinci örnek:

"Sekiz yaşıma kadarki dönemim küçük bir kasabada geçti. Bu yerin ön önemli özelliği dini hayatın canlı olmasıydı. Ben altı, yedi yaşlarımda namaz surelerini ezberlemiş olduğumu hatırlıyorum. Cuma ve bayram namazlarını kaçırmazdık. Ancak bana niçin namaz kıldığımız anlatılmadı. Benim bildiğim ve belki de o zaman, o çevrede yaşıtlarımızın bildiği, bayram gününü, Cumayı, Ramazanı ipe çekmek, bu dönemde büyüklerimizle beraber dini coşkuya katılmaktı. Çok iyi hatırlıyorum, hiç kimse oturup da bana işin aslını öğretmedi. Yani biz bir takım şeyleri yaptık, gereğinde herkesle camiye gittik, bayramları kutladık, mahallemizin hocasından Kur'an-ı Kerim okuduk, hatta İslam'ın şartları gibi belirgin bazı şeyleri öğrendik ama, biz bunları niçin yapıyoruz, bize anlatılmadı. Galiba o dönemde dinimiz bir alışkanlık şeklinde devam ediyordu. Yapılan şeylerin yüceliğinin kimse farkında değildi"

İkinci örnek:

"Düşünüyorum da ailem dindar, dedem de cami hocası olmasına rağmen, bu konularda bana fazla bir şey öğretilmedi. Ailemin üzerinde durduğ en önemli şey, duaları ezberlemek, elif cüzünü okumak, Kur'an'a geçmek, Kur'an'ı yüzünden okumak ve 32 farzı bilmektir."

Buradan anlaşılmaktadır ki, sadece kalıp bilgilerin tekrarına dayalı öğretim yeterli olmamaktadır. Bireyler öğrendiklerinin ne anlama geldiğini de bilmek istemektedirler.

¹² B. Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, A.Ü.İ.F Yay., 1988, s. 118-119.

Kur'an'ın anlamıyla birlikte öğretilmesinin sağlayacağı birçok yarar vardır. Bunlardan birkaçını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Kur'an'ın anlamıyla birlikte öğretilmesiyle günümüz insanı etkisinde kaldığı çeşitli soruların cevaplarını Kur'an da bulabilir. Kur'an öğretimi buna imkân tanınalıdır.

2. Kur'an'ın orijinal metni yanında anlamının da öğretilmesi bugün için oldukça yaygınlaşan çeşitli batıl inanç ve hurafelere saplanmayı da bir ölçüde engelleyecektir.

3. Cennet, cehennem, cin, şeytan, âhiret gibi çeşitli dini kavramlar Kur'an'ı anlayarak okuma sayesinde oluşacak birikim ve Kur'an kültürü ile daha kolay anlaşılacaktır.

4. Kur'an'ı anlayarak okuyan Müslümanlar, inançlarının temel kaynağını daha yakından tanıyacaklardır.

4. KUR'AN ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ YAKLAŞIM VE ÖNERİLER

Bu değerlendirmelerden sonra, Kur'an öğretiminin daha etkili hale gelebilmesi için bazı noktalara işaret etmek istiyorum.

Dini metinlerin anlamlarının öğretimiyle ilgili daha önce bir çalışmamız ilgilere sunulmuştu.¹³ O çalışmada, dini metinlerin anlamlarını öğretirken önce metnin analizi, sonra *muhteva*, *maksat*, *metod*, *malzeme* unsurlarını dikkate alarak öğretimin planlanması üzerinde durulmuş ve örnekler verilmişti. Bu çalışmanın daha somutlaştırılmış şekli örnek üzerinde tebliğin ekinde sunulmuştur.¹⁴

Öğretimin başarılı olabilmesi için, öğreticilerin öncelikle şu dört temel soruya cevap vermek durumundadırlar. Bunlar *kime*, *neyi*, *nasıl*, *niçin öğreteceğim* sorularıdır.

"**Kime öğreteceğim?**" sorusu hedef kitleyi tanıma açısından önemlidir. Bunlar yetişkinler olabilir, gençler olabilir, çocuklar olabilir. Öğretici buna göre tavır alacaktır.

"**Neyi öğreteceğim?**" sorusu öğretimin içeriğini belirlemektedir. Hedef kitlenin durumuna göre içerik zenginleştirilebilir veya somutlaştırılabilir.

"**Niçin öğreteceğim?**" sorusu öğretimin amacını belirlemek açısından önemlidir.

¹³ Bkz.: N. Aşikoğlu, "Kur'an ve Hadis Öğretimi Konusunda Yeni Bir Yöntem Önerisi", **İslami Araştırmalar Dergisi**, C.6 sayı 2, Ank.1992; Aynı çalışma geniş şekli için ayrıca Bkz.: **Din öğretiminde Yeni Yaklaşımlar**, MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü yayını, İst. 2000, s. 37-52.

¹⁴ Bkz.: Ek Sure ve Dua Öğretimi (ihlas Suresinin Öğretimi).

“Nasıl öğreteceğim?” sorusu ise, öğretimde takip edilecek yöntemi ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Öğretici hedef kitlesinin durumuna ve anlayış kapasitelerine göre farklı yöntemler belirleyebilir. Bu sorular hem orijinal metin öğretiminde hem de anlam öğretiminde sorulacak sorulardır.

Burada yeri gelmişken son yıllarda eğitim literatüründe sözü edilen eğitim yaklaşımlarından **Tam öğrenme yaklaşımına**; “dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bu yaklaşımda öğretim yapılırken *bölgümlere ayırma, ipucu verme, öğrenciyi aktif kılma, pekiştirme, ölçme ve değerlendirme, geri bildirimde bulunma ve yanlışları düzeltme*” gibi işlem basamaklarından söz edilmektedir.¹⁵ Kur’an öğretimi açısından bu basamakları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- **Öğretim konusunu bölümlere ayırma**, (harfleri, sesleri, kelimeleri, tecvid kurallarını öğretme)
- **İpucu verme**, (Doğru bilgi, slayt vb. görsel malzeme, Kur’an okuyuş örnekleri sunma)
- **Öğrencinin aktif katılımını sağlama**, (Öğrencilerin tek tek doğru okumalarını sağlama)
- **Tekrar ve ödüllendirme ile pekiştirme**, (Metinleri tekrar ettirme ve Başarılı olanları ödüllendirme böylece öğretimi pekiştirme)
- **Öğrenilenleri kontrol ve bilgiyi ölçme**, (okuma becerilerini kontrol)
- **Geri bildirimde bulunma**, (Okuyuşlarına göre çalışmaya yönlendirme)
- **Yanlışları düzeltme**, (eksiklerini söyleme ve doğruyu göstererek düzeltme)

Tam öğrenme yaklaşımında, öğrencinin bireysel gayreti ve öğretimin uygun materyal ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, Kur’an öğretiminde bize ışık tutacak başarıyı artıracak unsurlar içermektedir.

Burada öğretim tekniği açısından konuyu daha somutlaştırarak öğreticilere Kur’an metinlerinin manalarının öğretimi ile ilgili birkaç planlama ve işleniş örneği sunmak istiyorum.

Sunacağım örneklerde öğreticilerin hem orijinal Kur’an metninin öğretiminde, hem de mana öğretiminde **beş ana aşamayı** dikkate almaları gerekmektedir.

Bunlar, öğreticilerin zaman zaman uyguladıkları usuller olup, burada sistemleştirmeye ve somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

¹⁵ Bkz.: Mustafa Karaağaçlı, **Öğretimde Yöntemler ve Yaklaşımlar**, Pelikan yayıncılık, Ank.,2005, s.315 vd.

Metin öğretimi ile ilgili aşamalar:

1. *Metnin görsel sunumu,*
2. *Model okuyuşlarla doğru okumanın sağlanması,*
3. *Toplu tekrar yoluyla metnin öğrenilmesi,*
4. *Öğrencilerin tek tek dinlenerek okuyuşlarının düzeltilmesi,*
5. *Okuma veya ezberlemenin değerlendirilmesi,*

Meal öğretimi ile ilgili aşamalar:

1. *Metnin anlamının sunulması,*
2. *Metnin analizi,*
3. *Metindeki Kavramlar,*
4. *Metnin Ana fikri ve bugün için anlamı,*
5. *Anlam öğretiminin değerlendirilmesi*

Metnin anlam öğretimi konusunda en önemli nokta, metindeki mesajı doğru anlamak ve bugüne taşıyabilmektir. Bunun için de öğreticinin mesajını öğreteceği Kur'an metnini iyi analiz etmesi ve üzerinde duracağı kavramları doğru tespit etmesi gerekmektedir.

SURELERİN VE KUR'AN BÖLÜMLERİNİN ÖĞRETİMİ

Orijinal Metnin Öğretimi

Metnin Görsel Sunumu	Model Okuyuşlar	Toplu Tekrar	Bireysel Okuyuşlar	Okuyuşun / Ezberin Değerlendirilmesi
<p>-Harflerin ve hareketlerin tanıtımı</p> <p>-Metnin Yazılarak veya Yansıtılarak sunumu</p> <p>-Kitaptan buldurulması veya ayrı sayfa olarak dağıtılması</p>	<p>-Metnin öğretici tarafından okunması</p> <p>-VCD, kaset vb. aracılığı ile örnek okuyuş olarak sunulması</p> <p>-Tecvid Kurallarının öğretimi</p>	<p>-Öğrenilecek metnin öğrencilerce toplu olarak okunması</p> <p>-Toplu okunuşta özelliği olan harflere ve tecvid kurallarına dikkat çekilmesi</p>	<p>-Öğrencinin harflere dikkat ederek metni doğru okuması</p> <p>-Her öğrencinin öğretici tarafından dinlenmesi</p> <p>-Tecvid uygulamasının kontrolü</p>	<p>-Doğru okuyuş sağlanıp sağlanmadığının dinleme yoluyla değerlendirilmesi</p> <p>-Ezberlenen metinlerin dinleme yoluyla kontrolü, hataların düzeltilmesi ve değerlendirilmesi</p>

Metnin Anlamının Öğretimi

Metnin Anlamının Sunulması	Metnin Analizi	Metindeki Kavramlar	Metnin Ana fikri ve Bugüne Transferi	Anlam Öğretiminin Değerlendirilmesi
<p>-Öğrenilen metnin anlamının öğrencilere sunulması</p> <p>-Metnin anlamının okutturulması</p>	<p>-Anlamı öğrenilecek metnin; <i>yer, zaman, olay</i> ve varsa <i>metindeki kişiler</i> açısından analiz edilmesi</p> <p>-Varsa sebep-i Nüzul üzerinde durulması</p>	<p>-Metinde geçen ve açıklanması gereken <i>soyut ve somut kavramlar</i> üzerinde durulması</p>	<p>-Metnin anlamının bütün olarak tekrar gözden geçirilerek <i>ana fikrinin vurgulanması</i></p> <p>-Metnin mesajının <i>günlük hayatımızdaki anlamı üzerinde öğrencileri düşündürme ve konuşturma</i></p> <p>-Metnin anlamının öğretici tarafından bütün olarak tekrarı</p>	<p>-Metnin anlamının ne ölçüde anlaşıldığını belirlemek için çeşitli yollarla <i>bilginin ölçülmesi ve değerlendirilmesi</i></p>

İHLÂS SURESİNİN ÖĞRETİMİ

Orijinal Metnin Öğretimi

Metnin Görsel Sunumu	Model Okuyuşlar	Toplu Tekrar	Bireysel Okuyuşlar	Okuyuşun/ Ezberin Değerlendirilmesi
<p>-Sure Metninin Yazılarak veya Yansıtılarak sunumu</p> <p>-Kur'an'dan buldurulması veya ayrı sayfa olarak dağıtılması</p>	<p>-İhlâs Suresinin öğretici tarafından okunması</p> <p>-VCD, kaset vb. aracılığı ile örnek okuyuş olarak sunulması</p> <p>-Suredeki Tecvid Kurallarının öğretimi</p>	<p>- İhlâs Suresinin öğrencilerce toplu olarak okunması</p> <p>-Toplu okunuşta özelliği olan harflere ve med, Kalkale idgam vb. tecvid kurallarına dikkat çekilmesi</p>	<p>-Öğrencinin harflere dikkat ederek metni doğru okuması</p> <p>- Her öğrencinin öğretici tarafından dinlenmesi</p> <p>tecvid uygulamasının kontrolü</p>	<p>-Doğru okuyuş sağlanıp sağlanmadığının dinleme yoluyla değerlendirilmesi</p> <p>-Ezberlenen metinlerin dinleme yoluyla kontrolü, hataların düzeltilmesi ve değerlendirilmesi</p>

Metnin Anlamının Öğretimi

Metnin Anlamının Sunulması	Metnin Analizi	Metindeki Kavramlar	Metnin Ana fikri ve Bugüne Transferi	Anlam Öğretiminin Değerlendirilmesi
<p>- İhlâs suresinin anlamının görsel olarak öğrencilere sunulması</p> <p>-Metnin anlamının okutturulması</p>	<p>- İhlâs Suresinin;</p> <p><i>yer,</i></p> <p><i>zaman,</i></p> <p><i>olay</i></p> <p>açısından analiz edilmesi</p> <p>Suredeki mesajın belli zaman dilimini kapsamadığını, her zaman için geçerli olduğunu vurgulama</p>	<p>-Metinde geçen kavramlar olan</p> <p><i>Ahad, Samed,</i> kavramlarının açıklanması</p> <p>-<i>Doğmamak, doğurulmak</i> ifadelerinin tahlili</p>	<p>-Surenin anlamının bütün olarak tekrar gözden geçirilerek <i>Allah'ın birliği ve eşsizliği ana fikri</i>'nin vurgulanması</p> <p>-İhlâs suresinin vurguladığı <i>tek yaratıcı fikrinin</i> günlük hayatımızdaki anlamı üzerinde öğrencileri düşündürme ve konuşturma, (Evrindeki düzene işaret ederek tek yaratıcı fikrini öne çıkarma)</p> <p>-Metnin anlamının öğretici tarafından bütün olarak tekrarı</p>	<p>-Surenin anlamının ne ölçüde anlaşıldığını belirlemek için yazılı yoklama, soru sorma, yorum yaptırma vb. yollarla <i>bilginin ölçülmesi ve değerlendirilmesi</i></p>

ASR SURESİNİN ÖĞRETİMİ

Orijinal Metnin Öğretimi

Metnin Görsel Sunumu	Model Okuyuşlar	Toplu Tekrar	Bireysel Okuyuşlar	Okuyuş/Ezberin Değerlendirilmesi
-Sure Metninin Yazılarak veya Yansıtılarak sunumu -Kur'an'dan buldurulması veya ayrı sayfa olarak dağıtılması	-Asr Suresinin öğretici tarafından okunması -VCD, kaset vb. aracılığı ile örnek okuyuş olarak sunulması -Suredeki Tecvid Kurallarının öğretimi	-Asr Suresinin öğrencilerce toplu olarak okunması -Toplu okunuşta özelliği olan, tecvid kurallarına (Ra harfi gibi harflere ve medlere) dikkat çekilmesi	-Öğrencinin harflere dikkat ederek metni doğru okuması - Her öğrencinin öğretici tarafından dinlenmesi tecvid uygulamasının kontrolü	-Doğru okuyuş sağlanıp sağlanmadığının dinleme yoluyla değerlendirilmesi -Ezberlenen metinlerin dinleme yoluyla kontrolü, hataların düzeltilmesi ve değerlendirilmesi

Metnin Anlamının Öğretimi

Metnin Anlamının Sunulması	Metnin Analizi	Metindeki Kavramlar	Metnin Ana fikri ve Bugüne Transferi	Anlam Öğretiminin Değerlendirilmesi
- Asr suresinin anlamının görsel olarak öğrencilere sunulması -Metnin anlamının okutturulması	- Asr Suresinin; <i>yer,</i> <i>zaman,</i> <i>olay</i> açısından analiz edilmesi Suredeki mesajın her zaman için geçerli olduğunu vurgulama	-Metinde geçen <i>kavramlar</i> olan <i>İman, Salih amel, hak, sabır, hüsrana uğramak Hakkı ve sabrı tavsiye etmek</i> ifadelerinin anlamları üzerinde düşünme	-Surenin anlamının bütün olarak tekrar gözden geçirip, ana fikir olarak <i>imanın ve yararlı iş yapmanın toplum için önemini belirtme</i> -Zamanın insan hayatı için önemini irdeleme -Asr suresinin vurguladığı <i>yararlı iş yapmak, sabır ve doğruyu tavsiyenin</i> günlük hayatımızdaki anlamı üzerinde öğrencileri düşündürme ve konuşurma, (Evrendeki düzene işaret ederek tek yaratıcı fikrini öne çıkarma) -Metnin anlamının öğretici tarafından bütün olarak tekrarı	-Surenin anlamının ne ölçüde anlaşıldığını belirlemek için yazılı yoklama, soru sorma, yorum yaptırma vb. yollarla <i>bilginin ölçülmesi ve değerlendirilmesi</i>

KADIR SURESİNİN ÖĞRETİMİ

Orijinal Metnin Öğretimi

Metnin Görsel Sunumu	Model Okuyuşlar	Toplu Tekrar	Bireysel Okuyuşlar	Okuyuşun/Ezberin Değerlendirilmesi
-Sure Metninin Yazılarak veya Yansıtılarak sunumu -Kur'an'dan buldurulması veya ayrı sayfa olarak dağıtılması	-Kadir Suresinin öğretici tarafından okunması -VCD, kaset vb. aracılığı ile örnek okuyuş olarak sunulması -Suredeki Tecvid Kurallarının öğretimi	- Kadir Suresinin öğrencilerce toplu olarak okunması -Toplu okunuşta özelliği olan, tecvid kurallarına (Ra harfi gibi harflere ve medlere) dikkat çekilmesi	-Öğrencinin harflere dikkat ederek metni doğru okuması - Her öğrencinin öğretici tarafından dinlenmesi -tecvid uygulamasının kontrolü	-Doğru okuyuş sağlanıp sağlanmadığının dinleme yoluyla değerlendirilmesi -Ezberlenen metinlerin dinleme yoluyla kontrolü, hataların düzeltilmesi ve değerlendirilmesi

Metnin Anlamının Öğretimi

Metnin Anlamının Sunulması	Metnin Analizi	Metindeki Kavramlar	Metnin Ana fikri ve Bugüne Transferi	Anlam Öğretiminin Değerlendirilmesi
- Kadir suresinin anlamının görsel olarak öğrencilere sunulması -Metnin anlamının okutulması	- Kadir Suresinin; <i>yer, zaman, olay</i> açısından analiz edilmesi Suresinin söz ettiği gecenin hangi gece olacağı ile ilgili bilgileri sunma -Ramazan ve Kadir gecesini ilişkilendirme	-Metinde geçen kavramlar olan <i>Kadir gecesini, melekler ve Ruh kavramlarının</i> açıklanması - <i>Bin aydan hayırlı gece</i> ifadesinin anlamı üzerinde düştürme	-Suresinin anlamının bütün olarak tekrar gözden geçirip, ana fikir olarak <i>Kur'an'ın indirilişine vurguyu öne çıkarma, Ramazan ile ilişkisini kurarak Kadir gecesinin yıldönümünü kutlamanın Müslüman toplum için önemini belirtme</i> - Kadir suresinin vurguladığı <i>Kur'an'ın indirilmesinin hayatımızdaki anlamı</i> üzerinde öğrencileri düşündürme ve konuşturma, -Metnin anlamının öğretici tarafından bütün olarak tekrarı	-Suresinin anlamının ne ölçüde anlaşıldığını belirlemek için yazılı yoklama, soru sorma, yorum yaptırma vb. yollarla <i>bilginin ölçülmesi ve değerlendirilmesi</i>

EK: Sure ve dua öğretimi

İHLÂS SURESİNİN ÖĞRETİMİ

Özel Amaç

İhlâs Suresinin anlamını ve günlük hayattaki önemini kavrama, Bu surenin ibadet ederken ve diğer zamanlarda nerede, nasıl, hangi amaçla okunacağını bilme

Öğrenciyi Derse Hazırlama

Öğretmen, öğrencilerin ihlâs suresi hakkındaki bilgilerini yoklar. Daha önce bu sureyi duyup duymadıklarını sorar.

Orijinal Metnin Öğretimi

Metni tahtaya yazabilir veya yansıtabilir. Surenin metnini okur ve kasetçalardan öğrencilere dinletir. Hep birlikte öğrencilere tekrarlatır. Sonra cümleler halinde okur ve okutur.

Metnin Anlamının Öğretimi

İhlas suresinin anlamını tahtaya yazar:

"- *De ki, O Allah birdir. O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. O doğurmamıştır ve Doğrulmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi değildir*

1- Metnin Analizi

Öğretmen aşağıda belirtilen noktaları dikkate alarak metni analiz eder.

Konuşan	Yüce Allah
Muhatap	Peygamberimiz ve bütün İnsanlar
Zaman	Metinde anlatılan durum her zaman geçerlidir.
Yer	Anlatılan olay her yerde geçerlidir.
Olay	Allah'ın yüceliği, eşsiz yaratıcı olduğu anlatılmaktadır
Anafikir	Allah birdir eşi ve benzeri yoktur, hiçbir şeye muhtaç değildir

2- Metnin İçeriğinin 4-M Metoduyla Öğretimi

Muhteva (İçerik Konu)	Maksat (Amaç, Hedef)	Metod (Yöntem)	Malzeme (Araç-Gereç)
<p>-Surede geçen kavramları öğrenci seviyesini dikkate kavramlarla ilgili bilgi alarak açıklama</p> <p>-Allah'ın birliği sonsuz güç sahibi olduğu inancının Müslümanlar için önemini açıklama</p> <p>-Konuyu güncelleştirme, iki tanrının olması durumunda neler olabileceğini anlatma</p>	<p>-Surenin ismi ve içindeki öğrenci seviyesini dikkate kavramlarla ilgili bilgi alarak açıklama kazandırma</p> <p>-İslam inancındaki Allahın yaratıcılığı ve eşsizliği düşüncesini öğrenciye hissettirme -</p> <p>Evrendeki düzene dikkat çekerek surede vurgulanan çekme,</p> <p>-Tek yaratıcı fikrini ortaya çıkarma</p>	<p>-Soru- cevap ve anlatım, sözlükten kelimeleri buldurma,</p> <p>-Allah'ın yüceliğini, tek yaratıcı olduğunu, evrendeki düzenden örneklerle açıklama</p> <p>-Evrendeki düzene dikkat çekme</p>	<p>-Sözlükler</p> <p>-Konuyu öğrenci seviyesinde anlatabilecek örnekler ve olaylar,</p> <p>-Uygun hazırlanmış fotoğraflar</p>

Dersi Özetleme ve Gelecek Derse Hazırlama

Öğretmen surede verilen bilgileri tekrar vurgular. Öğrencilerin bu surede neler öğrendiklerini sorar, eksik bilgilerini tamamlar. Sureyi ve anlamını evde tekrar okumalarını ister.